

DIAGNOZA SCHIMBĂRILOR STRUCTURALE DEMO-ECONOMICE ȘI SOCIALE ALE POPULAȚIEI ROMÂNIEI – NIVEL NAȚIONAL ȘI REGIONAL

*Conf. univ. dr. Constanța Mihăescu, Prof. univ. dr. Virgil Sora,
Prof. univ. dr. Christina Marta Suci, Lect. univ. dr. Miruna Hurduzeu,
Lect. univ. dr. Diana Hristache, Lect. univ. dr. Dorina Poanta,
Lect. univ. dr. Aniela Danciu, Lect. univ. dr. Ileana Niculescu-Aron,
Expert I A Marcela Postelnicu, Expert I A Adriana Cozma*

Cunoașterea evoluțiilor numărului și structurilor populației, ale fenomenelor și proceselor demografice, atât la nivelul întregii țări, cât și pe regiuni de dezvoltare, este esențială pentru identificarea dezechilibrelor și proceselor cu impact negativ sau pozitiv asupra dezvoltării economice și sociale.

Fenomenelor și proceselor demografice le este proprie acumularea în timp a unei încărcături inertiiale importante, pe fondul interdependențelor permanente, atât cu starea și mișcările populației, cât și cu fenomenele și procesele social-economice și culturale. În acest context, ultimii 14 ani au însemnat o perioadă de erodare continuă a sistemului demografic românesc, ceea ce impune cu necesitate, în primul rând **identificare celor mai grave consecințe** economice și sociale, la nivel local, regional și național, iar în al doilea rând **programe și strategii adecvate noilor realități demografice și socioeconomice**.

Din perspectiva integrării în Uniunea Europeană, foarte adesea în mediile puterii se folosește avantajul demografic al României, ca țară numeroasă, cu o forță de muncă bine instruită, calificată și cu o piață potențială de peste 21 milioane locuitori. Totuși, atenția pe care autoritățile centrale și locale o acordă evoluției structurilor populației, fenomenelor și proceselor demografice este aproape inexistentă, iar situația este cu atât mai gravă, cu cât evoluțiile de după 1990 au intensificat dezechilibre complexe.

Unele dintre aceste dezechilibre sunt continuări previzibile ale unor acumulări din trecut, «potențate» cu dificultățile inerente tranziției de la un sistem de organizare economică, socială și politică a societății la altul radical diferit. Alte dezechilibre au apărut după 1990 și, la o primă vedere am fi tentați să spunem că sunt «produsul» exclusiv al rigorilor tranziției, al transformărilor din economie, politică, în mentalități. Analizele complexe ce vor fi realizate în cadrul proiectului vor clarifica aceste aprecieri, deoarece vor viza atât evoluțiile românești, cât și pe cele ale țărilor din UE sau candidate la aderarea în UE.

Cele mai importante dintre mutațiile structurii demo-economice și sociale ale populației se referă la *disparitățile pe medii și pe regiuni de dezvoltare* în ce privește:

1. *accentuarea îmbătrânirii demografice;*
2. *volumul și structura resurselor de muncă;*
3. *dimensiunea și structura populației active;*
4. *anacronismul structurii ocupării pe ramuri de activitate.*

În acest context, proiectul de cercetare își propune ca prim obiectiv: **diagnoza transformărilor suferite de structurile demo-economice și sociale ale populației României** pe baza rezultatelor recensămintelor din anii 1992 și 2002, aduse la zi, în măsura disponibilității lor, cu datele din evidența curentă a mișcării naturale și migratorii, precum și datele din anchetele AMIGO, AIG sau Ancheta bugetelor de familie realizate de Institutul Național de Statistică din București.

Pentru a răspunde obiectivului propus, studiul de față cuprinde trei părți mari. În prima parte vor fi prezentate principalele evoluții demografice, într-o optică macro-economică. Partea a doua va surprinde cele mai importante tendințe în structurile demo-economice și sociale la nivelul țării, pentru ca în cea de-a treia parte să prezentăm cele opt regiuni de dezvoltare ale României și să scoatem în evidență, în măsura datelor disponibile decalajele interregionale.

I. EVOLUȚII DEMOGRAFICE

Problematica relațiilor complexe dintre populație și dezvoltare a declanșat numeroase controverse, deoarece descifrarea mecanismelor care funcționează între aceste două agregate ale economiei constituie încă obiecte ale disputei științifice.

Modelele teoretice propuse pentru elucidarea raportului populație-economie și, în particular, pentru "armonizarea" acestui raport, au în comun două elemente. În primul rând, ele vizează atât *consecințele economice ale*

evoluției populației (în creștere, staționară sau în declin), cât și consecințele demografice ale factorilor economici și socio-culturali. În al doilea rând, toate modelele teoretice recunosc interferența continuă, dinamică dintre populație și economie, interferență care generează de fapt relații de dependență reciprocă. De altfel, este recunoscut faptul că nu se poate discuta despre structuri economice în afara populației, tot așa cum populația, în evoluția ei demografică, nu poate face abstracție de contextul socio-economic care le este constitutiv.

După numărul populației, România face parte din categoria țărilor mijlocii ale globului. Comparativ cu cele 10 țări recent intrate în UE, România este o țară cu o populație relativ numeroasă, succedând Poloniei, iar în formula lărgită a UE ar ocupa poziția a șaptea, după Germania, Regatul Unit al Marii Britanii, Franța, Italia, Spania și Polonia.

Conform ultimului recensământ al populației și locuințelor din 18 martie 2002 populația țării a scăzut cu 1,1 milioane locuitori față de cele 22,7 milioane de persoane înregistrate la recensământul din 1992, evoluție descendentă care exprimă fără dubiu instalarea declinului demografic. Această situație este rezultatul cumulat al evoluțiilor natalității, mortalității și migrației externe în anii '90 și în acești primi ani ai secolului al XXI-lea.

Structura administrativ-teritorială, în vigoare la 1 iulie 2002, cuprinde 265 de orașe (din care 84 de municipii) și 2.686 de comune. Municipiile, orașele și comunele sunt grupate în 41 de județe incluzând și capitala țării, București. Mai mult de jumătate din orașele României (59,2%) au o populație sub 20.000 locuitori și, în general, depind de o singură activitate economică, în special industrială. Numai 24 de municipii au o populație de peste 100.000 de locuitori.

La 18 martie 2002 populația urbană și-a menținut preponderența (52,7%), deși numeric ea a scăzut cu un ritm mediu anual de -0,8% față de 1992. Populația rurală a scăzut și ea, dar într-un ritm mai mic, de -0,2%, situație care poate exprima o temporizare a procesului de urbanizare și poate chiar un timid proces de reruralizare.

Cu excepția capitalei, care cu 1.926 mii locuitori este cel mai populat oraș din țară, regiunile cele mai populate sunt cele din Nord-Est, Sud-Est și Sud care cumulau la recensământ aproape 10 milioane locuitori (45,7% din populația totală). La extrema cealaltă se află regiunea de Vest cu cel mai mic efectiv – aproape 2 milioane locuitori.

Amploarea și duritatea tranziției au impus un "cost" demografic, vizibil în noile evoluții ale efectivului și structurii populației, dar și în cele ale fenomenelor demografice. Unele dintre acestea și-au continuat tendințele anterioare, dar la viteze surprinzător de mari, iar altele au fost marcate de rupturi neașteptate, pe fondul noilor circumstanțe și realități apărute. În cea mai succintă formulare acestea ar fi (vezi tabel 1.1):

Indicatori demografici ai României în perioada 1990-2002

Tabel 1.1

Indicator/Anul	1990	1992	1995	1997	1999	2001	2002
Rata generală de natalitate (‰)	13,6	11,4	10,4	10,5	10,4	9,8	9,4
Indicatorul conjunctural al fertilității	1,8	1,5	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2
Rata generală de mortalitate (‰)	10,6	11,6	12,0	12,4	11,8	11,6	12,4
Rata variației naturale a populației (‰)	3,0	-0,2	-1,6	-1,9	-1,4	-1,8	-3,0
Rata de mortalitate masculină (‰)	11,5	12,7	13,4	13,8	12,9	12,7	13,6
Rata de mortalitate infantilă (decedați sub 1 an la 1000 născuți vii)	26,9	23,3	21,2	22,0	18,6	18,4	17,3
Durata medie a vieții* (ani)	69,8	69,5	69,1	69,2	70,5	71,2	71,2
Ponderea populației vârstnice (65 de ani și peste) în total (%)	10,3	10,9	11,8	12,4	13,0	13,6	14,0
Ponderea populației tinere (0-14 ani) în total (%)	23,7	22,8	20,8	19,7	19,0	17,8	17,6
Raportul de dependență demografică al vârstnicilor (persoane de 65 de ani și peste la 100 persoane din grupa 15-64 ani)	15,6	16,4	17,5	18,3	19,12	19,8	20,5
Raportul de dependență demografică al tinerilor (persoane de 0-14 ani la 100 persoane în 15-64 ani)	35,9	34,4	30,9	29	27,9	25,9	25,3
Raportul vârstnici/ tineri (pers. 65 de ani și peste la 100 pers. din grupa 0-14 ani)	43,5	47,8	56,7	62,9	68,42	76,4	81,0
Vârsta medie a populației (ani)	34,9	35,1	35,8	36,3	36,8	37,3	37,7
Ponderea populației urbane în total populație (%)	54,3	54,3	54,9	55,0	54,8	54,6	52,7
Ponderea fluxului migrator urban-	3,5	13,7	20,8	26,8	30,7	27,9	30,1

rural în total migrațiune (%)							
Rata de emigrație (emigranți la 1000 de locuitori)	4,2	1,37	1,1	0,9	0,6	0,4	0,6

*- datele privind durata medie a vieții se referă la intervale de câte trei ani consecutivi din care anul de mijloc este anul precizat în tabel, cu excepția ultimei coloane, care se referă la perioada 2000-2002.

Sursa: Date preluate sau calculate pe baza informațiilor din *Anuarul demografic al României - 2001*, INS, București, 2001 și *Anuarul statistic al României - 2002*, INS, București, 2003.

- ♦ **scăderea cu o viteză extrem de mare a natalității și respectiv, a fertilității feminine:** numărul de copii născuți vii de o femeie în cursul vieții sale fertile s-a redus de la 2,2 în 1989 la aproximativ 1,3 copii în 1995 și la 1,2 în 2003, niveluri care nu asigură nici măcar înlocuirea simplă a generațiilor (nivelul necesar ar fi de 2,16 copii).
Regiunea cu cea mai ridicată fertilitate, denumită și „izvorul natalității” în România, continuă să fie cea de **Nord-Est**, în anul 2003 indicele conjunctural al fertilității fiind aici de 1,5 copii născuți vii de o femeie în cursul vieții sale fertile, în timp ce la polul opus se situa regiunea de dezvoltare **București**, cu un indicator de numai 1,0 copii.
- ♦ **nivelul ridicat al intensității mortalității (12,4% în 2002) comparativ cu țările recent intrate în UE, și mai ales, creșterea alarmantă a ratei de mortalitate masculină adultă**, datorată în mare parte întârzierilor reformei sanitare, accesului restrictiv la serviciile de sănătate, problemelor legate de locuire, în general menținerii scăzute a nivelului de trai.
La nivelul regiunilor¹, în 2002, cea mai mare intensitate a mortalității se înregistra în **Nord-Vest**, rata standardizată de mortalitate fiind de aproximativ 14,5‰, din care se evidențiază județul **Satu-Mare** cu cea mai ridicată mărime din țară, de 13,0‰. Cele mai mici rate se înregistrau în regiunea **București** și **Nord-Est** și **Centru** cu rate oscilând în jurul a 9,0‰;
- ♦ **mortalitatea infantilă se menține încă foarte ridicată, în ciuda progreselor înregistrate după 1990: cu o rată de 17,3 decedați în vârstă de până la un an la 1000 de născuți vii în 2002, România ocupă unul din ultimele locuri în Europa, în care rata medie este de 4,3 decedați sub 1 an la 1000 de născuți vii.**
- ♦ **În anul 2002 rata mortalității infantile a oscilat între 10,3 decedați sub 1 an la 1000 născuți vii în regiunea București și 20,6‰ în Nord-Est.**
- ♦ **evoluția în „valuri” a emigrației: anii 1990 - 1991 au constituit perioada de vârf a emigrației românești, în care aproape 150.000 de persoane au părăsit definitiv țara. În anii care au urmat evoluția a fost mult mai temperată, însă alternantă, fiind legată de ciclurile electorale și de neîmplinirea așteptărilor populației privind îmbunătățirea perspectivelor economice și sociale ale țării.**
- ♦ **inversarea importanței fluxurilor migratorii interne**, fluxul **urban-rural** devenind din 1997 cel mai însemnat ca volum și pondere în totalul migrației interne, în paralel cu o scădere spectaculoasă a ponderii fluxului rural-urban. Deprecierea sistematică a veniturilor reale ale populației, masivele disponibilizări, șomajul urban au generat probleme deosebite în asigurarea subzistenței, mai ales la orașe. În 1999 fluxul persoanelor care au plecat din mediul urban pentru a se stabili la sate a înregistrat un record, reprezentând 30,7% din totalul migrației interne. Pe parcursul celor doi ani care au urmat, fluxul rural-urban s-a menținut cel mai puternic, dar a scăzut, ca pondere din total migrație, reprezentând 27,9% în anul 2001, pentru a relua valori de peste 30% în anul 2002..

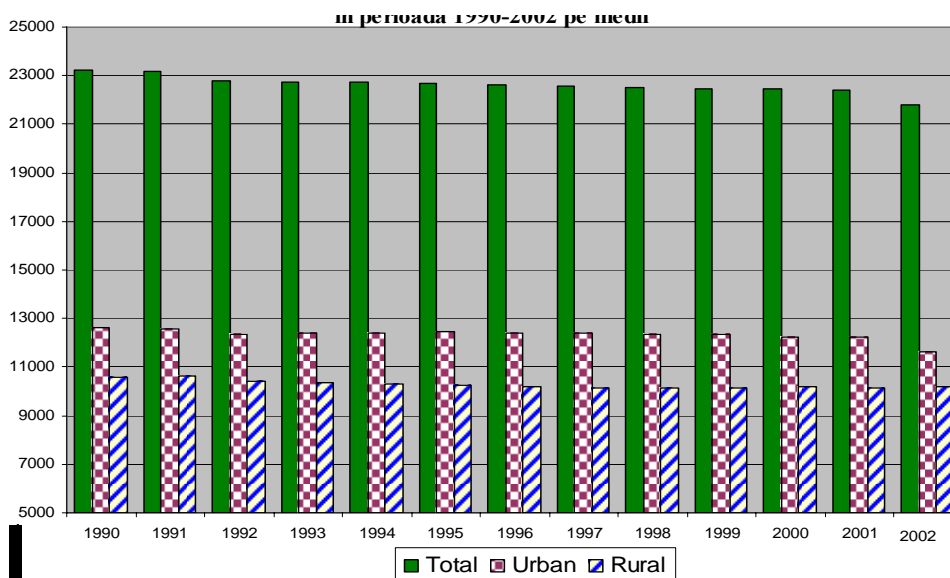
Corolarele demografice ale acestor evoluții nu au întârziat să se manifeste și, în prim plan am situa:

- a) diminuarea rapidă a excedentului natural și transformarea acestuia, din anul 1992, în **scădere naturală**, situație întâlnită pentru prima dată, pe timp de pace, în România. Cea mai importantă scădere a numărului populației s-a înregistrat în 1996 (-74,3 mii persoane), an în care scăderea naturală a fost de 2,8 ori mai mare decât cea migratorie, rata mortalității devansând rata natalității cu 2,5‰. Menținerea acelorași tendințe a determinat o adâncire a acestui deficit natural la -3,0‰ în 2002.
- b) reducerea ratei de creștere demografică și "comutarea" ei în rată a **declinului numeric al populație începând din anul 1991**. În perioada 1990-2003 populația României a **scăzut** cu aproape 1412 mii locuitori, scădere ce a reprezentat 6,5% din efectivul înregistrat la 1 iulie 2002. Ritmul mediu anual al declinului numeric a fost de -0,5%.

În toate regiunile populația a intrat în declin numeric în intervalul 1992-2002, cel mai însemnat ca volum

¹ Concluziile se bazează pe rata standardizată de mortalitate, întrucât aceasta este cea mai relevantă, reflectând numai intensitatea fenomenului, „curățată” de influențele structurilor diferite pe vârste ale regiunilor.

absolut remarcându-se în regiunea de **Sud**, în care populația s-a diminuat față de 1992 cu aproximativ 185 mii persoane. În același timp, dacă vom compara scăderea populației cu baza din care provine, ajungem la alte concluzii pe care le considerăm mult mai elocvente pentru evoluțiile demografice regionale. Astfel, în regiunile **Vest** și **București** s-au înregistrat cele mai intense scăderi, întrucât acestea au reprezentat 7,44% și respectiv 6,12% din numărul populațiilor lor în anul 1992.

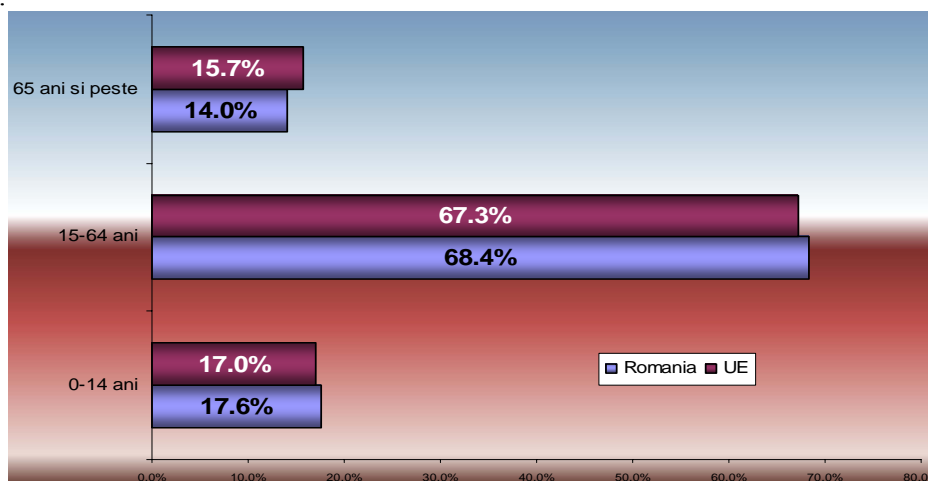


Sursa: Realizat pe baza informațiilor din Anuarul statistic al României - 2002, INS, București, 2003 și Caietul Populația României pe vârste, sexe, medii și județe la 1 iulie 2002, INS, București, 2003.

Figura 1.1 Evoluția efectivului populației României în perioada 1990-2002 pe medii

- c) **accelerarea îmbătrânirii demografice și creșterea "presiunii" populației vârstnice asupra populației adulte-potențial active**, implică asupra unor importante sisteme din societate (sănătate, asistență socială, bugetul asigurărilor sociale), cu implicații pentru politica economică și socială. Proporția persoanelor de 65 de ani și peste în România era în 2002 de 14,0%, mai mică decât media la nivelul UE (15,7% în același an), în timp ce proporția tinerilor, de 17,6%, era mai mare cu doar 0,6% față de UE, ceea ce înseamnă că procesul de îmbătrânire demografică este la fel de accentuat ca la nivelul UE. În aceste condiții „presiunea” demografică pe care o exercită atât tinerii, cât și vârstnicii (persoane potențial inactive) asupra adulților (persoane potențial active) oscilează în jurul a 45%, cu o ușoară tendință de scădere din cauza diminuării presiunii populației tinere, ca urmare a scăderii natalității. Cu alte cuvinte în 2002, 20 adulți susțineau economic aproximativ nouă persoane potențial inactive, din care patru vârstnici și cinci tineri.

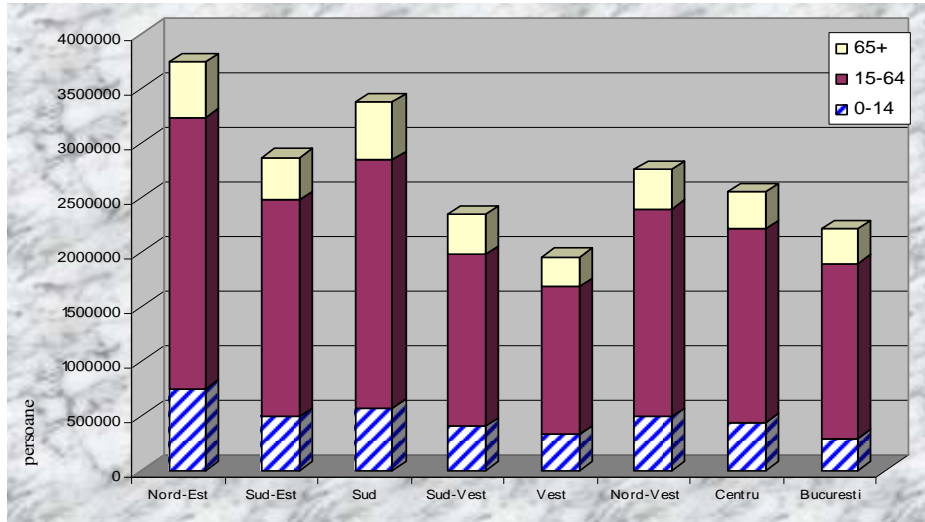
Regiunile de **Sud** și **Sud-Vest** ale țării sunt cele mai îmbătrânite din punct de vedere demografic, ponderea populației de 65 de ani și peste în totalul populației fiind de 15,7% și respectiv, 15,5% la 1 iulie 2002. Cea mai tânără este regiunea **Nord-Est**, în care la același moment de timp reveneau numai 68 vârstnici la 100 de tineri, în timp ce în restul regiunilor acest raport depășea 70, iar recordul este deținut de regiunea **București**, singura în care existau mai mulți vârstnici decât tineri, mărimea indicatorului fiind de 106,5 vârstnici la 100 de tineri.



Sursa: Realizat pe baza informațiilor din Anuarul statistic al României - 2002, INS, București, 2003 și Giles, Pison, „Tous les pays du monde”, în *Population et société* nr. 392/2003, INED, Paris, 2003.

Figura 1.2 Structura pe vârste a populației în România și în UE în anul 2002

Cu toate acestea, **coeficientul de dependență demografică** înregistra cele mai mari valori în regiunea de **Nord-Est**, tocmai din cauza celei mai mari „presiuni” a tinerilor de 0-14 ani asupra adulților –ușor peste 30%, în timp ce presiunea cea mai mare exercitată de vârstnici se înregistra în regiunile **Sud** și **Sud-Vest** la niveluri de 23,4 și respectiv 23 vârstnici la 100 de adulți. Regiunea București, deși remarcată pentru numărul și ponderea mare a vârstnicilor, din punctul de vedere al dependenței demografice prezenta o situație bună, întrucât proporția adulților, de 72,7% din total în 2002, era cea mai mare la nivelul întregii țări. Capitala a fost mereu un pol de atracție puternic în migrația internă, din cauza gradului de dezvoltare economică și socială a zonei.

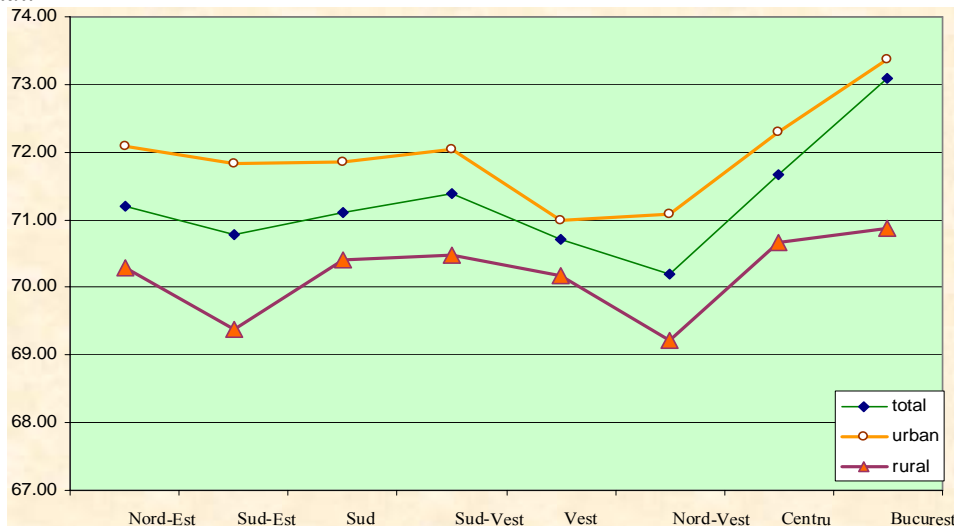


Sursa: Realizat pe baza datelor din Caietul *Populația României pe vârste, sexe, medii și județe la 1 iulie 2002*, INS, București, 2003.

Figura 1.3 Distribuția populației pe grupe mari de vârstă și pe regiuni de dezvoltare la 1 iulie 2002

d) menținerea duratei medii a vieții la valori scăzute în context european. Cu 67,61 ani pentru bărbați și 74,9 ani pentru femei, valorile duratei medii a vieții erau, în România anului 2002, cu mult mai mici chiar față de țări ex-socialiste ca Polonia (cu 69,8 ani și respectiv 78 ani) sau Republica Cehă (cu 71,7 ani și respectiv 78,4 ani), ca să nu mai amintim de țările UE, în care durata medie a vieții depășește 75 de ani la masculin și 80 de ani la feminin.

La nivel regional, în 2002, durata medie a vieții se plasa între 70,2 ani în **Nord-Vest** și 73,09 ani în **București**, diferențiindu-se puternic în funcție de mediul de rezidență și de sex. Ecartul cel mai mare pe sexe era de aproape 8 ani, în favoarea femeilor în regiunea **Sud-Est**, în timp ce pe medii cea mai puternică diferențiere se înregistra în regiunea **București** (2,5 ani în favoarea populației urbane) și regiunea de Sud-Est (2,44 ani în detrimentul persoanelor de la sate). De remarcat diferența extrem de mică (0,82 ani) între durata medie a vieții pe medii în regiunea **Vest**, ceea ce denotă condiții de trai aproape similare pe cele două niveluri de habitat.



Sursa: Realizat pe baza datelor din Caietul *Tabele de mortalitate pentru perioada 2000-2002*, INS, București, 2003.

Figura 1.4 Durata medie a vieții pe regiuni și pe medii la 1 iulie 2002

- e) **modificări în distribuția pe medii și în profil teritorial** a populației și **accentuarea discrepanțelor dintre mediile de rezidență**, cele mai multe în defavoarea mediului rural: în 2002 *durata medie a vieții* era de 70,08 ani în rural față de 72,02 ani în urban; *rata mortalității infantile* era de 19,8‰ față de 14,5‰, iar raportul de dependență demografică totală de 60 față de 36 tineri și vârstnici la 100 de adulți. Populația rurală este mult mai *îmbătrânită demografic* decât cea urbană, proporțiile vârstnicilor de 65 de ani și peste la 100 de tineri (0-14 ani) fiind mai mult decât elocvente: 94 în rural față de 67 în urban.

II. EVOLUȚII ALE OFERTEI PE PIAȚA MUNCII

Schimbările de natură politică petrecute în societatea românească continuă să aibă profunde implicații în plan socio-economic. Piața muncii continuă să fie instabilă ca o consecință directă a perioadei de tranziție.

- Până la mijlocul anilor '90, *populația activă civilă* a României a cunoscut o evoluție continuu ascendentă, culminând cu efectivul de 11387 mii persoane active civile, înregistrat în anul 1992, cel mai mare nivel atins până în prezent. După o stagnare de doi ani, populația activă a intrat într-un **declin accelerat** și, în numai doi ani (1995 și 1996), s-a diminuat cu aproape 1,2 milioane persoane active civile. Ritmul scăderii s-a temperat începând din 1997, astfel că la începutul anului 2002, populația activă civilă avea un efectiv de 10079 mii persoane.
La această evoluție, factorul demografic și-a manifestat influența prin intermediul *traectoriei populației în vârstă de muncă*, în timp ce alți factori și-au sintetizat acțiunile în *propensiunea spre activitate a acestei populații*.
- În pofida declinului demografic general instalat din anul 1991, populația în vârstă de muncă s-a diminuat, într-un interval de 13 ani (perioada 1990-2002) cu 395.362 persoane, efectivul din anul 2002 fiind de 14,9 milioane persoane.

Creșterea populației potențial active "adulte" (35-49 ani) și "vârstnice" (50-64 ani), are și va avea implicații numeroase și importante asupra activității economice și sociale viitoare. Consecințele demo-economice, sociale și culturale provocate de o structură pe vârste a forței de muncă puternic dezechilibrată vor fi numeroase, complexe și greu de gestionat, fiind extrem de costisitoare și posibil generatoare de tensiuni sociale.

- Celălalt factor care hotărăște dimensiunea populației active – **înclinația generală către activitate, sau rata generală de activitate**, aceasta a cunoscut o evoluție descendentă față de anul 1992 (de la 45,9% în 1992 la 40,8% în 2002).

Interesant este că mijlocul anilor '90 a adus schimbări importante în *propensiunea spre activitate a persoanelor vârstnice de 65 de ani și peste*, în sensul intensificării ei fără precedent. Dacă în anul 1991 numai 5,5% din persoanele cu aceste vârste se declarau active, în anul 2002 proporția lor devine 7,4%.

Aparent paradoxal, într-un interval de numai 12 ani (1991-2002) și după valul pensionărilor anticipate, populația din grupele terminale de vârste (55-64 și 65 de ani și peste) reia și intensifică foarte mult participarea la activitatea economico-socială. Creșterea este mult mai accentuată în cazul populației masculine, comparativ cu cea feminină. Cauzele unei asemenea evoluții trebuie căutate în deprecierea sistematică a nivelului de trai al majorității populației, prin scăderea severă a veniturilor bănești reale ale acesteia și, în special, ale persoanelor vârstnice.

- De-a lungul primilor 13 ani de tranziție, procesul cel mai frapant și totodată cel mai alarmant în materie de ocupare a fost **scăderea severă a populației ocupate**. Acest proces reflectă atât exigențele trecerii la un nou model de ocupare, bazat pe alte principii, cât și maniera în care factorii demografici, economici, sociali și politici interferează pe piața muncii.

Pe fondul crizei ocupării semnalam și acțiunea a două procese, cu determinări complexe, chiar imposibil de reperat în totalitate. Primul și cel a cărui evoluție este de "cursă lungă" - **îmbătrânirea demografică a forței de muncă ocupate** - are o condiționare predominant demografică, prin intermediul evoluției specifice a populației active. Cel de-al doilea proces, conjunctural în opinia noastră, este cel de **ruralizare a populației ocupate**, proces semnalat începând din 1996. La fel ca și în cazul îmbătrânirii demografice, ruralizarea forței de muncă efective a fost și este datorată interdependențelor economice, demografice, sociale, politice etc. Criza economică profundă și prelungită pe care o trăiește România a determinat modificări în fluxurile migrației interne ale populației, în marea ei majoritate aflată în căutarea asigurării traiului de subzistență

Conectat direct la pulsul activității economice în permanent declin, **modelul ocupării pe ramuri ale economiei naționale** a României a suferit ample schimbări structurale după 1989. Ele au determinat o **"matrice" a ocupării profund anacronică** și nu ne putem opri în a aprecia că, menținerea pe termen lung a acestei structuri înseamnă înapoiere economică, cu tot cortegiul implicațiilor ce decurg de aici asupra țării, asupra generațiilor prezente și viitoare.

Concret, după 1990, în **structura pe sectoare** a populației ocupate se manifestă câteva tendințe negative, într-o anumită măsură previzibile:

- creșterea proporției populației ocupate în agricultură, asociată cu accentuarea procesului de îmbătrânire demografică și de feminizare din această ramură și din mediul rural.
- scăderea populației ocupate în industrie și construcții, cu efecte directe asupra rezultatelor economice de ansamblu, asupra calității factorului uman, motivației muncii, eficienței economice și sociale.
- evoluția extrem de lentă ca proporții și ritm, inegală pe ramuri, a populației ocupate în servicii.

Aceste tendințe exercită o puternică influență asupra sistemului de calificări, asupra posibilității de identificare a nevoilor viitoare de formare profesională, asupra relației dintre cererea de forță de muncă și oferta sistemului de educație și formare profesională.

Declinul și dezechilibrele provocate de trecerea la economia de piață au determinat o adevărată explozie a șomajului în primii ani ai tranziției, culminând în anul 1994 când s-a înregistrat o rată a șomajului de 10,9% (sfârșitul anului). După acest an a urmat o perioadă de reducere, iar de la sfârșitul anului 1997 rata șomajului înregistrat a crescut, ca urmare a procesului de restructurare sau de lichidare a unităților economice neperformante (în mod special a sectorului minier), culminând cu o rată de 11,8% la sfârșitul anului 1999.

După 1999, evoluția șomerilor înregistrați la Agenția Națională pentru ocuparea Forței de Muncă, a fost descendentă. Astfel, numărul șomerilor înregistrați a scăzut de la 1007 mii la sfârșitul anului 2000 până la 761 mii la sfârșitul anului 2002.

Această evoluție a fost rezultatul acțiunii simultane a numeroși factori economici, demografici, sociali. Între aceștia, ponderea cea mai mare revine celor economici și, înainte de toate, restructurării organismului economic, care a condus la un **declin economic accentuat**. În consecință, pe piața muncii din România coexistă mai multe tipuri de șomaj (conjunctural, fricțional, precum și alte tipuri care, în mod normal, sunt prezente într-o economie de piață "așezată"), însă cel predominant este cel **structural**.

În acest context să nu omitem influența unui factor demografic. Șomajul ca rezultat al jocului dintre cererea și oferta de forță de muncă a crescut, pe de-o parte prin comprimarea primeia, iar pe de altă parte prin creșterea celei de-a doua, pe seama: a) **disponibilizărilor masive** ale forței de muncă ocupate (peste 60% din numărul șomerilor); b) **intrării** pe piața muncii a unor noi contingente de forță de muncă - absolvenți ai învățământului secundar și superior și, respectiv, a altor categorii de populație neocupată.

III. Decalaje interregionale

Structura țării pe regiuni de dezvoltare oferă o imagine mult mai omogenă în ce privește nivelurile de dezvoltare decât structura pe județe, estompând diferențele interne între județe. Nivelul mediu de dezvoltare a regiunilor ascunde existența decalajelor între județele aflate în pozițiile extreme, oferind o imagine mai favorabilă asupra decalajelor de dezvoltare.

Aspecte demografice și sociale

Există diferențe între cele opt regiuni în ceea ce privește numărul de locuitori. Regiunea Nord-Est are cea mai numeroasă populație, cu 87% mai mult decât regiunea cu cea mai mică populație (Vest).

Sub aspectul densității populației există, de asemenea, diferențe între regiuni. Fără a lua în discuție regiunea București-Ilfov care are 1254,6 locuitori/Km² - ca urmare a prezenței aglomerației urbane a Capitalei - cea mai mare densitate a populației se înregistrează în Regiunea Nord-Est (circa 103,8 locuitori/Kmp), regiunea care are cel mai mare dinamism demografic din țară, iar cea mai scăzută densitate este în regiunea Vest (63,7 locuitori/kmp), regiunea cu cea mai mare descreștere a populației și cu relief muntos pe o mare parte din suprafață.

Gradul de urbanizare a Regiunilor este și el relativ diferit. Cu excepția Regiunii București, cele mai urbanizate regiuni sunt Regiunea Vest și Centru, care au peste 60% populație urbană.

În schimb, în partea de est a țării (Regiunea Nord-Est) și în toată partea de sud a țării (Regiunea Sud și Sud-Vest) predomină încă populația rurală, acestea fiind zone cu întinse suprafețe de câmpie, unde activitățile agricole sunt încă predominante.

Indicatorii demografici care au o relevanță sintetică, respectiv rata mortalității infantile și speranța de viață la naștere, exprimă existența unor condiții de viață cu caracteristici ușor diferite în regiunile de dezvoltare.

Se disting două zone care favorizează menținerea unui nivel mai scăzut al mortalității infantile și o speranță de viață mai mare. Aceste regiuni au și un grad ridicat de urbanizare și sunt situate astfel: o zonă în vecinătatea Capitalei, respectiv regiunea București-Ilfov, și o zonă în partea centrală a țării, Regiunea Centru.

Zonele în care se combină condiții socio-economice de nivel scăzut - speranță de viață la naștere mai redusă, mortalitate infantilă ridicată și, în unele cazuri, și un grad ridicat de ruralitate - sunt: Regiunea Nord-Est (în special județele Bacău, Botoșani, Iași), Regiunea Sud, (a cărei parte de sud are un grad de ruralitate ridicată, îmbătrânire demografică accentuată și mortalitate infantilă peste medie) și Regiunea Sud-Est (în special în județele Tulcea, Constanța).

Aspecte demo-economice

Pe piața muncii din regiuni, se află un volum de **resurse de muncă**, reprezentând între 39% și 45% din populația totală, patru regiuni înregistrând valori peste media națională (43%).

În ceea ce privește ocuparea în ansamblul sectoarelor economice, se constată decalaje semnificative între regiunile aflate în părțile vestică și centrală ale țării și cele situate în părțile sudică și estică. Deși restructurarea economică (în special industrială) a afectat o mare parte a populației României, regiunile Vest, Nord-Vest, și București-Ilfov au reușit să integreze în piața muncii un număr sporit de persoane disponibilizate comparativ cu celelalte regiuni.

Din punct de vedere al structurii **populației ocupate pe sectoare ale economiei**, regiunile Centru, București-Ilfov și Vest înregistrează valori peste medie a populației ocupate în industrie și servicii, având, în paralel, niveluri reduse ale populațiilor ocupate în agricultură. Celorlalte regiuni le sunt caracteristice niveluri reduse atât ale populațiilor ocupate în industrie (între 19,1 și 22,2% din populația ocupată în ansamblul sectoarelor economice), cât și în sectorul serviciilor, ambele fiind asociate cu niveluri foarte ridicate în ceea ce privește ocuparea în agricultură (între 44,7 și 51,2%). Această situație se datorează, în principal, atât restructurării industriale din ultimii ani – ce a determinat migrarea unei mari părți a populației disponibilizate către agricultură și silvicultură, cât și dezvoltării insuficiente a celorlalte sectoare capabile să atragă o parte a forței de muncă disponibilizate (servicii, construcții).

Ca urmare a restructurărilor din economie, în deceniul actual **populația ocupată** s-a redus cu peste 2 milioane de persoane. În mod complementar, **șomajul** a cunoscut o creștere de 3,5 ori, de la 3,0% în 1991 la 10,5% la sfârșitul anului 2000.

Fenomenul **șomajului** a fost exploziv în Regiunea Centru, unde rata șomajului a crescut de cca. 5 ori și în Regiunile Vest, Sud și București, unde creșterea ratei a fost de cca. 4 ori. Toate regiunile au în componență județe pe teritoriul cărora sunt amplasate ramuri industriale care au fost vizate în principal de restructurare: minerit în Alba și construcții de mașini în Brașov și Sibiu (Centru); minerit și metalurgie în Hunedoara (Vest); minerit și petrochimie în Prahova, metalurgie în Călărași (Sud). La fel de exploziv a fost șomajul și în județele Brăila și Galați (Regiunea Sud-Est), unde se găsesc centre renumite ale industriei metalurgice și construcții de mașini. Pentru salariații din aceste zone, șomajul a fost un șoc, aceștia fiind obișnuiți că ramurile în care lucrează sunt cele mai importante pentru economie și le conferă siguranța locului de muncă și un prestigiu social.

Cea mai înaltă rată medie a șomajului se înregistrează însă în Regiunea Nord-Est (13,2%), acolo unde se întâlnesc două condiții: atât județe cu industrie recentă, fără tradiție, care nu a rezistat noilor condiții economice, cât și resurse de muncă tinere, care intră pe piața muncii. Șomajul de nivel scăzut este un fenomen izolat și el se înregistrează în special în Regiunea București – Ilfov și în alte câteva județe situate la frontiera de vest a țării (Timiș, Arad, Bihor, Maramureș) unde șomajul s-a menținut scăzut în ultimii ani, fiind apropiat de nivelul șomajului din județul Satu Mare, care este cel mai scăzut (sub jumătate din media pe țară).

Bibliografie

- Bourgeois – Pichat, J., *La dynamique des populations*, INED, Paris, 1994.
- Bourgeois – Pichat, J., *La transition démographique – vieillissement de la population*, IUSSP, Viena, 1979.
- Calot, G., Sardon, J.-P., „Les facteurs du vieillissement démographique”, în *Population*, nr.3/1999, p.509-552.
- Chasteland, J.-C., Chesnais, J.-C., (coordonatori), *La population du monde. Enjeux et problèmes*, cahier nr.139, Population, PUF, INED, Paris, 1997.
- Chesnais, Jean-Claude, *La transition démographique*, INED, Paris, 1986
- Chesnais, Jean-Claude, *Le crepuscule de l'Occident. Démographie et politique*, ed. Robert, Laffont, Paris, 1995.
- Fouquet, Annie, *Démographie socio-économique. Collection Mementos Dalloz*, Paris, 1990.
- Gérard, Hubert (coordonator), *La sociologie des population*, Les Presses de l'Université de Montreal, Canada, 1995.
- Ghețău, V., De ce politică demografică are nevoie România, revista *Populație și societate*, nr.3/ mai-iunie 1997.
- Ghețău, V., Oamenii politici nu înțeleg complexitatea demograficului, revista *Populație și societate*, nr.5/sept.-oct.1998.
- Ghețău, V., Perspective demografice, ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Ghețău, V., Recrudescența mortalității și scăderea duratei medii a vieții, revista *Populație și societate*, nr.6/dec.1998.
- Ghețău, V., Tranziție și demografie, revista *Populație și societate*, nr.2/mart.-apr.1997.
- Ghețău, V., Tranziție și demografie. Două evoluții diferite ale mortalității. Cazul României și al Republicii Cehe, revista *Populație și societate*, nr.3/mai-iunie 1998.

- Mihăescu, C., "Les repercussions des changements démographiques sur l'évolution de la main d'oeuvre: le cas de la Roumanie", lucrare de sinteză elaborată și publicată la finele Programului Global de Formare în Populație și Dezvoltare Durabilă, al F.N.U.A.P.-O.N.U., Rabat, Maroc, 1997.
- Mihăescu, C., "Tendințe actuale și de perspectivă ale îmbătrânirii demografice. Consecințe în planul populației active", comunicare științifică prezentată la simpozionul "Tendințe actuale în cibernetică", Băile Felix, Oradea, mai 1999.
- Romaniuc, Anatole, Are nevoie România de o politică demografică ?, revista Populație și societate, nr.1/ian.-feb.1998 nr.3/ mai-iunie 1998.
- Romaniuc, Anatole, Europa în fața destinului său demografic, revista Populație și societate, nr.4/iulie-aug.1998.
- Sora, Virgil, Hristache, Ilie, Mihăescu, Constanța, Demografie și statistică socială, Editura Economică, București, 1996.
- *** Recensământul populației și al locuințelor din România 1992, vol. 1 și 2, CNS, București, 1994
- *** Recensământul populației și al locuințelor din România 2002, vol.1 și 2, INS, București, 2003
- *** Anuarul demografic al României 2001, București, INS, 2001.
- *** Planul Național de Dezvoltare al României pe perioada 2002-2005, Ministerul Dezvoltării și al Prognozei, București, 2001
- *** Anuarul Statistică teritorială 2003, INS, București, 2003.
- *** "World Population Ageing 1950-2050"- United Nations –Economic and Social Affairs, New York 2002
- *** "World Population Prospects : The 2000 Revision ", United Nations, New York, 2002.
- *** Colecția „Populație & Societate” 1997-2003, Centrul de Cercetări Demografice „Vladimir Trebici”, al Academiei Române , București